

Odborné vzdělávání v Polsku

Příloha je zpracována na základě publikace, kterou vydal Cedefop v roce 2011, kdy Polsko předsedalo EU, a je doplněna o informace získané z jiných zdrojů.

Polská republika má parlamentní systém vlády, který je zakotven v ústavě přijaté v roce 1997. Legislativní moc má dvoukomorový parlament, složený ze Sejmu (460 členů) a Senátu (100 senátorů). Výkonnou moc má prezident volený lidovým hlasováním a rada ministrů vedená předsedou. Soudní moc mají nezávislé soudy.

V roce 1999 byl zaveden tříúrovňový decentralizovaný systém územní správy a Polsko tak bylo rozděleno na samosprávné obce (gminy), okresy (powiaty) a správní regiony (województwa), které jsou územními samosprávnými jednotkami (jednotky samorządu terytorialnego). V Polsku je 2478 samosprávných obcí, 379 okresů (včetně 65 měst, která mají status okresu) a 16 regionů, které jsou zároveň samosprávnými jednotkami a jednotkami státní správy. Wojewoda je představitel státní správy na regionální úrovni.

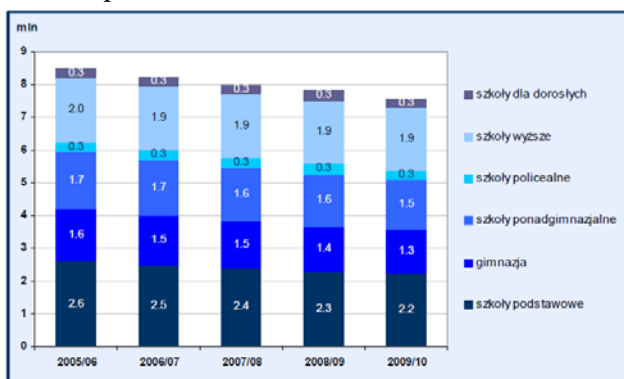
Rozloha Polska činí 312 679 km². Polsko hraničí s Německem, ČR, Slovenskem, Ukrajinou, Běloruskem, Litvou a Ruskem. Je šestou nejlidnatější zemí EU a 32. ve světě. Má více než 38 milionů obyvatel. V letech 2000 až 2009 se polská populace snížila o 90 tisíc lidí hlavně v důsledku pokračujícího značného poklesu porodnosti a také negativní bilance migrace. V roce 2008 a 2009 byl však již zaznamenán skutečný nárůst obyvatelstva.

Demografický vývoj

Věková struktura obyvatel je stále charakterizována relativně vysokým podílem mladých lidí, zejména ve srovnání s věkovou strukturou v mnoha evropských zemích. V roce 2009 tvořili lidé ve věku od 0 do 24 let zhruba 30 % obyvatelstva; lidé ve věku 25 až 64 let 56,5 % a lidé starší 65 let kolem 13,5 %. Průměrná očekávaná délka života činila v roce 2008 u žen 80 a u mužů 71,3 let.

Očekává se, že do roku 2035 povedou demografické změny k poklesu počtu obyvatel o více než 2 miliony. Klesají též počty žáků a studentů.

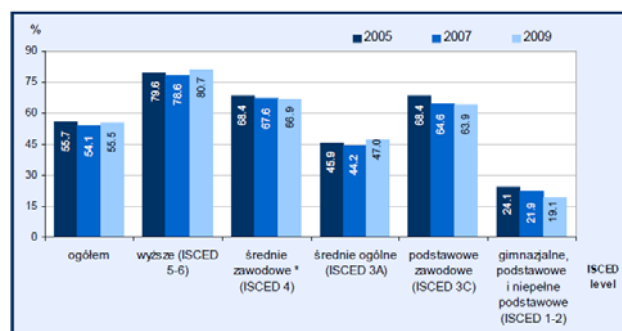
Počet žáků a studentů na začátku školního roku 2005/06 – 2009/10, podle druhu škol (v milionech)



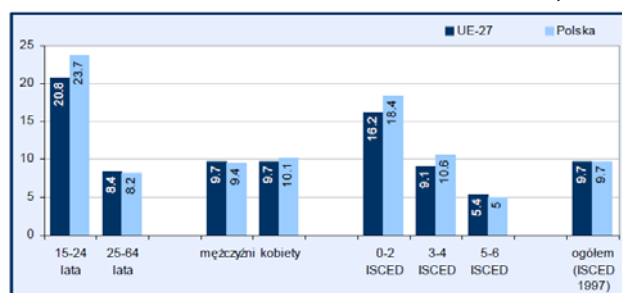
Ekonomika a trh práce

V roce 2010 bylo v Polsku zaměstnáno 15 961 000 lidí: 12,8 % v zemědělství, 30,2 % v průmyslu a 56,9 % ve službách. Navzdory probíhající restrukturalizaci zůstává podíl lidí pracujících v zemědělství stále relativně vysoký.

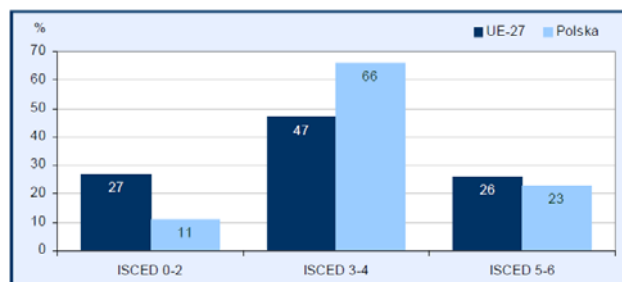
Míra ekonomické aktivity populace starší 15 let podle úrovně vzdělání ve 4. kvartálu, v letech 2005, 2007 a 2009, v %



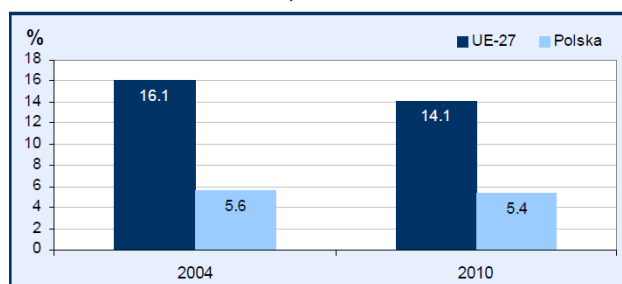
Míry zaměstnanosti podle věku, pohlaví a nejvyššího dosaženého vzdělání v roce 2010 ve 27 zemích EU a v Polsku, v %



Populace ve věku 25-64 let podle nejvyššího dosaženého vzdělání ve 27 zemích EU a v Polsku v roce 2010, v %



Předčasné opouštění školy (odsiew szkolny) v roce 2004 a 2010 ve 27 zemích EU a v Polsku, v %



Grafy na této stránce jsou z publikace *Kształcenie i szkolenie zawodowe w Polsce*. Cedefop 2011.

Národní strategie celoživotního vzdělávání

V roce 2003 ministerstvo školství (*Ministerstwo Edukacji Narodowej*) předložilo strategii celoživotního vzdělávání do roku 2010, kterou rada ministrů schválila. Strategie poprvé zavedla termín celoživotní vzdělávání (*uczenie się przez całe życie*). Dosud nebyla v Polsku rozvinuta, ačkoliv program národní reformy na léta 2008-11 stanovený ministerstvem hospodářství (*Ministerstwo Gospodarki*) předpokládá přípravu a realizaci strategie spolu s příslušnými právními a institucionálními nástroji.

Politický vývoj v odborném vzdělávání

Nedávné změny v odborném vzdělávání vyplývají z priorit stanovených ve Strategii rozvoje celoživotního vzdělávání (*Strategii rozwoju uczenia się przez całe życie do 2010*) a ve Strategii rozvoje školství v letech 2007-13 (*Strategii rozwoju oświaty na lata 2007–2013*). Mezi priority patří:

- vytváření flexibilního systému schopného přizpůsobovat se změnám spojeným s pokrokem ve vědě a technice, s globalizací a se změnami na trhu práce;
- vybudování transparentního systému profesních kvalifikací;
- vytváření jednotného systému uznávání profesních kvalifikací získaných různými formami vzdělávání;
- rozvíjení klíčových kompetencí a odborných způsobilostí.

Reformy berou v úvahu i potřeby trhu práce, požadavky Kodaňského procesu a potřebu připravit vzdělávací systém na zavedení národního rámce kvalifikací (v polštině v množném čísle *krajowe ramy kwalifikacji*). V únoru 2010 publikovalo ministerstvo školství předpoklady plánovaných změn v odborném vzdělávání. Úřad se zaměřuje na zvýšení počtu absolventů odborného vzdělávání z 12 na 15 % do roku 2013. Plánované reformy se týkají různých aspektů OVP:

Organizace a struktura systému:

- poskytování větší flexibility školám v integraci všeobecně vzdělávacích a odborných předmětů;
- vytváření oborových středisek profesní přípravy (*branżowych centrów szkoleniowych*), jež budou sdružovat:
 - základní profesní a odborné školy (*zasadnicze szkoły zawodowe i technika*);
 - školy pro dospělé (*gimnazja i licea*);
 - střediska dalšího vzdělávání a přípravy (*placówki edukacji ustawicznej i placówki szkoleniowe*);
 - střediska odpovědná za zkoušky potvrzující podnikové zkoušky (*ośrodki odpowiedzialne za egzaminy potwierdzające egzaminy zawodowe*);
 - rozšiřování nabídky profesních škol (*szkoły zawodowe*) o kurzy pro dospělé, kteří chtějí získat kvalifikaci;
 - posilování spolupráce mezi školami a zaměstnavateli (*pracodawcami*) tak, aby byla zaručena pracovní praxe a adekvátní vybavení škol;

- angažování zaměstnavatelů ve vytváření kurikul a zkušebních standardů, hodnocení profesních kvalifikací (členové zkušební komise) a utváření obsahu kurzů pro dospělé, kteří chtějí získat profesní kvalifikace.

Kurikulární reforma (*reforma programów nauczania*):

- zvýšení podílu všeobecného vzdělávání v kurikulu základních profesních škol v souladu se souborem všeobecně vzdělávacích předmětů ve středních všeobecně vzdělávacích a odborných školách (*w liceach ogólnokształcących i technicach*);
- stanovení minimálního počtu hodin praxe v oboru pro jednotlivé druhy profesních škol;
- založení kurikul pro všechna povolání na výsledcích učení;
- začlenění klíčových kompetencí do kurikula profesních škol;
- vytvoření zkoušek potvrzujících jednotné profesní kvalifikace bez ohledu na to, jakým způsobem byly dovednosti a kompetence získány.

Modernizování klasifikace profesních kvalifikací:

- zvýšení flexibility klasifikace tak, aby se lépe přizpůsobovala potřebám trhu práce;
- snížení počtu existujících kvalifikací jejich seskupováním nebo integrací;
- popisování kvalifikací souborem dovedností a kompetencí. V důsledku této reformy budou školy nabízet profesní vzdělávání umožňující žákům získat „portfolio dovedností a kompetencí“ (všeobecných a odborných) spíše než určitou kvalifikaci;
- učinit polský rámec kvalifikací kompatibilní s Evropským rámcem kvalifikací a umožnit srovnávání profesních kvalifikací bez ohledu na způsob, jakým byly získány.

Vzdělávání a další vzdělávání učitelů:

- získávání kvalifikovaných odborníků pro práci v profesních školách;
- zvyšování kvality odborného školství a jeho lepší přizpůsobování ekonomickému prostředí.

Přehledné schéma na straně 3 názorně ukazuje stav před reformou z roku 1999 a důsledky reformy. Současný systém vzdělávání v Polsku se však od roku 2011 začíná postupně odzdařit měnit. Předškolní oddělení (*oddział przedszkolny*), do kterého dříve vstupovaly 6leté děti, navštěvují od roku 2011 již děti 5leté. Ty půjdou za rok do 6leté základní školy již v šesti letech věku. tzn. o rok dřív, než jejich předchůdci. Pravá část schématu se nezmění, jen věková stupnice se posune o stupeň níže.

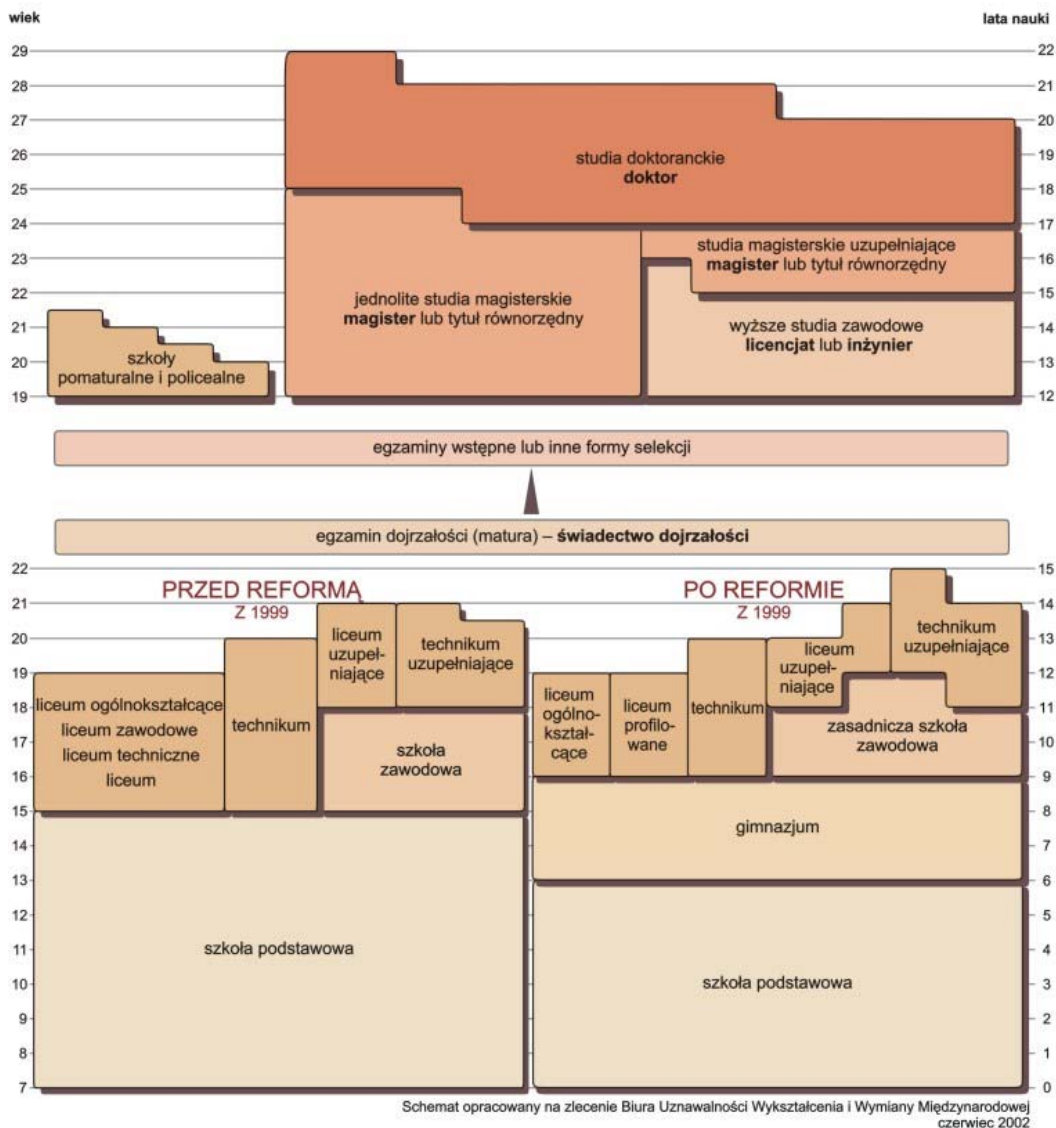
Počáteční odborné vzdělávání

Povinná školní docházka je splněna absolvováním základní a nižší sekundární školy. Povinné vzdělávání (nařízené ústavou) trvá do 18 let věku. Tato povinnost může být plněna: ve střední škole; v mimoškolním vzdělávání

v akreditovaných veřejných a soukromých školách; ve vzdělávacích zařízeních provozovaných právníky nebo

fyzickým osobami či v profesní přípravě u zaměstnavatele, jež se řídí jinými směrnici.

SYSTEM EDUKACJI W POLSCE



(Vyšší) střední všeobecné nebo odborné vzdělávání ve školách začíná zatím ve věku 16 let. Trvá od dvou do šesti let v závislosti na druhu školy. Většina žáků v odborném vzdělávání končí studium v 19 nebo 20 letech.

Odborné vzdělávání na tomto stupni poskytují:

- čtyřleté střední odborné školy (*technikum*);
- tříleté nástavbové odborné školy, které budou existovat jen do konce roku 2012 (*technikum uzupełniające*);
- dvou až tříleté základní profesní školy (*zasadnicza szkoła zawodowa*);
- tříleté speciální školy připravující mentálně nebo fyzicky handicapované žáky (*szkoła specjalna*).

Odborné vzdělávání poskytují též 2,5leté postsekundární školy (*szkoła policealna*) – více viz lednový Zprávdaj. Učňovství stojí mimo školský systém.

Jednotlivé druhy škol mají různé vzdělávací cíle. Všeobecně vzdělávací střední školy (*licea ogólnokształcace*) při-

pravují žáky na maturitní zkoušku a na pokračování ve studiu na vysoké škole. Ostatní střední školy se zaměřují na poskytování odborných kvalifikací, jejich kurikula jsou odlišná a vzdělávání zahrnuje praxi na pracovišti.

Odborné vzdělávání ve středních odborných školách, základních profesních školách nebo postsekundárních školách směřuje k povoláním, která jsou obsažena v klasifikaci povolání pro OVP, která je konzistentní s klasifikací vytvářenou pro potřeby trhu práce. Ve školním roce 2009/10 bylo v Polsku 5771 středních odborných škol a 427 speciálních škol (*szkoła specjalna*).

Od školního roku 2006/07 významně vzrostl zájem o OVP. To lze vysvětlit změnami na trhu práce spojenými se vstupem Polska do EU a otevíráním evropských trhů práce pro polské zaměstnance. Externí poptávka po kvalifikovaných pracovnících spojená s mi-

grací vyvolala též domácí poptávku po kvalifikovaných pracovnících v některých povoláních.

Střední školy

Základním kritériem pro přijetí do všech středních škol je ukončení nižší střední školy (*gimnazjum*). Střední odborné školy (*technikum*) umožňují získání maturity i odborné kvalifikace na úrovni technika. Studium trvá 4 roky. Nejoblíbenější kvalifikace jsou: účetní, mechanik, elektronik a obchodník.

Základní profesní škola (*zasadnicza szkola zawodowa*) nevede k maturitě. Tyto školy jsou dvou a tříleté podle druhu kvalifikace. Nejpopulárnější kvalifikace ve dvouletých oborech jsou prodavač, kuchař a zahradník, ve tříletých oborech automechanik, kadeřník a pekař.

Tříleté speciální školy (*szkola specjalna*) nabízející přípravu pro dané zaměstnání jsou zamýšleny pro mentálně postižené žáky a žáky s kombinovaným postižením, kteří absolvovali nižší střední školu. Kurikula a organizace vzdělávání jsou uzpůsobeny potřebám a možnostem těchto žáků. Absolventi dostanou certifikát, který je opravňuje k výkonu určité práce, není však plnohodnotnou profesní kvalifikací.

Podíly všeobecného a odborného vzdělávání (včetně teoretických a praktických odborných předmětů) jsou specifikovány v rámcových učebních plánech (*ramowe plany nauczania*), které jsou relevantní pro daný druh školy, a připravuje je ministerstvo školství. Ve středních odborných školách představují odborné předměty 36 % vyučovacích hodin. Praktická příprava probíhá ve škole a na pracovišti. Jejím úkolem je poskytnout žákům odborné způsobilosti nezbytné pro dané povolání. V základních profesních školách tvoří praktická příprava 50 % z hodin určených pro odborné předměty. Ve středních odborných školách se tento podíl pohybuje od 20 do 25 %.

Ve všech druzích odborného vzdělávání jsou jednou až dvakrát zařazeny 4týdenní praxe na pracovišti, které mají prohloubit odborné znalosti a dovednosti žáků a naučit žáky aplikovat je v reálných podmínkách.

Další programy pro mládež a alternativní cesty

Učňovství (*Nauka zawodu u pracodawcy*)

Učňovství je zvláštním druhem OVP. Hlavní předpoklad pro vstup do tohoto druhu profesní přípravy je ukončení nižší sekundární školy (*gimnazjum*) a alespoň 16 let věku. Ve zvláštních případech zákon dovoluje výjimky.

Učňovství probíhá v malých a středních podnicích, především v řemeslech. Zaměstnavatelé jsou obvykle členy cechu nebo řemeslnické komory, které na přípravu učňů dohlížejí. Podle údajů polského sdružení řemesel (*Związek Rzemiosła Polskiego*) se ve školním roce 2009/10 účastnilo profesní přípravy 90 669 učňů ve 26 662 pod-

nicích. Příprava učňů je nabízena ve 117 povoláních; nejobvyklejší z nich jsou kadeřník, truhlář, pekař a cukrář.

Učňovství má dvě různé formy:

- učňovství jako profesní příprava (ISCED 3) vedoucí ke kvalifikaci tovaryše (*czeladnika*) nebo kvalifikovaného dělníka. Zahrnuje praktickou profesní přípravu u zaměstnavatele a teoretické vzdělávání. Učni/žáci (mladší 18 let) si mohou vybrat teoretické vzdělávání ve školském systému nebo v neformálním vzdělávacím kontextu. Většina z nich (88 %) absolvuje teoretické vzdělávání v základních profesních školách. Příprava trvá 24 až 36 měsíců a ukončuje se závěrečnou zkouškou, kterou pořádá cech;
- učňovství jako příprava k výkonu určité práce (ISCED 2), která zahrnuje jen vybrané pracovní činnosti. Omezuje se na malou skupinu lidí, kteří z různých důvodů nedokončili nižší střední školu a je jim alespoň 15 let. Zaměstnavatel určuje vzdělávací program s přihlédnutím k existujícímu základnímu programu. Příprava trvá 3 až 6 měsíců. Po vykonání testu dostane absolvent certifikát potvrzující získání určitých dovedností v daném oboru. Certifikát vydává podnik, v němž se příprava uskutečnila, a uznává ho vzdělávací systém. Po ukončení přípravy mohou mladí pracovníci (ve věku 16 až 18 let) pokračovat v učňovství vedoucím ke kvalifikaci, přičemž se jim započítává doba strávená v předchozí přípravě.

Nařízení ministerstva práce a sociální politiky z května 2009 o profesní přípravě dospělých dovoluje dospělým účast v podobném učňovství pro dospělé. Programy pro dospělé jsou kratší díky dřívější praxi. Učňovství trvá 12 až 18 měsíců a příprava zaměřená na vykonávání určité práce 3 až 6 měsíců.

Dobrovolné pracovní sbory (*Ochotnicze Hufce Pracy*)

Dobrovolné pracovní sbory byly založeny na pomoc mladým lidem pocházejících ze znevýhodněného prostředí. Sbory jsou státní organizací (pod ministerstvem práce) a mají 58 vzdělávacích středisek v celé zemi. Střediska poskytují profesní přípravu, další vzdělávání a pracovní příležitosti a práci v kooperaci s okresní samosprávou.

Sbory se zaměřují na lidi ve věku 15 a 18 let, kteří ukončili základní školu a jsou v obtížné ekonomické, rodinné nebo osobní situaci; mají ve škole problémy nebo ji předčasně opustili; pocházejí z dysfunkčních rodin nebo ze sirotčinců. Mladí lidé v nouzi mají ubytování a stravu zdarma. Mohou ukončit své vzdělání, pracovat a získat kvalifikaci. Ve školním roce 2006/07 se vzdělávání poskytovaného sbory účastnilo 33 575 žáků.

AK

Pramen:

Cedefop. Vocational education and training in Poland : short description. Luxembourg : Office for Official Publications of the European Communities, 2011. 66 s. ISBN 978-92-896-0835-0.